



Eğitimin Demokratikleşme Sürecine Etkisi

The Impact of Education on the Democratization Process

ÖZET

Türk toplumunda demokratikleşme sürecinde eğitimciler daima öncülük yapmış, demokrasi kavramının toplumun alt kesimlerinde özümsemesinde büyük rol oynamıştır. Bu araştırmada eğitimin, bir toplumun demokratikleşmesi sürecine etkisi irdelenmiştir. Öğretmen yetiştirme politikasının demokrasi eğitimi üzerindeki etkileri araştırmaya dayanak olmuştur. Değişen şartlar gereği öğretmenlerimizin demokrasi eğitimi konusunda sahip olduğu düşünceler ve bilgiler ölçülerek öğretmen yetiştirme politikalarının gelecekte değiştirilmesine dayanak olabileceği düşüncesiyle çalışma yapılmıştır.

Çalışma kapsamında Karaman il merkezinde bulunan 10 adet ilköğretim okulunda aktif olarak görev alan 102 öğretmene anket uygulanmıştır. Katılımcıların demokratik tutum ve davranışları incelenmiş ve demokratikleşme sürecine katkıları araştırılmıştır. İki aşamadan oluşan anket sorularının içeriği öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yöneliktir. Anketin ilk aşamasında kişisel bilgiler, ikinci aşamasında ise öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Çalışma sonucunda öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%95.5) günümüzde en iyi idare şeklinin demokrasi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %72.5'i demokrasi kavramını insan hak ve özgürlükleri olarak algılamaktadır. Eğitimde demokratikleşme sürecinde sosyal sınıf farklılıkları ve kaynak eksikliğinin bir engel olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi Eğitimi, Demokratik Eğitim, Okul, Öğretmen.

ABSTRACT

Educators have always been pioneers in the democratization process in Turkish society and have played a major role in the assimilation of the concept of democracy in the lower segments of society. In this study, the impact of education on the democratization process of a society is examined. The effects of teacher training policy on democracy education have been the basis of the research. Due to the changing conditions, the study was conducted with the idea that the thoughts and knowledge of our teachers about democracy education could be measured and could be the basis for changing teacher training policies in the future.

Within the scope of the study, a questionnaire was applied to 102 teachers actively working in 10 primary schools in the center of Karaman province. The democratic attitudes and behaviors of the participants were examined and their contributions to the democratization process were investigated. The content of the survey questions, which consisted of two stages, was aimed at determining the democratic attitudes and behaviors of the teachers. In the first stage of the questionnaire, personal information was collected and in the second stage, questions were asked to determine teachers' democratic attitudes and behaviors.

As a result of the study, the majority of the teachers (95.5%) stated that democracy is the best form of government today. 72.5% of the participants perceived the concept of democracy as human rights and freedoms. Social class differences and lack of resources were found to be an obstacle in the process of democratization in education.

Keywords: Democracy Education, Democratic Education, School, Teacher.

GİRİŞ

Günümüzde demokrasi toplumların yapısını hukuken ve yönetsel açıdan geliştiren bir olgudur. Bu, günümüz toplumlarında ulaşılması gereken en önemli ütopya haline gelmiştir (Özpolat, 2010). Eğitim sisteminin mihenk taşı öğretmendir. Öncelikle eğitimcilerin demokratik değerlere ve onun öğretilerine inanması gerekir. (Demirbolat, 1999).

Bir birey, genellikle eğitim hayatına başlamadan önce temel eğitimini ailesinden almaktadır. Bu süreçte, kişisel gelişimin önemli aşamaları genellikle aile içinde tamamlanır. Edinilen tutum ve davranışlar, öğrencinin sınıf içindeki davranışlarını etkileyebilmektedir. Öğrenciler, genellikle aile ortamında kazandıkları tutum ve davranışlar doğrultusunda sınıf içindeki davranışlar sergilemektedirler. Negatif bir aile ortamından gelen öğrenciler, sınıf içinde istenmeyen davranışları daha fazla sergileyebilmektedirler.

Ramazan Özçelik¹

How to Cite This Article

Özçelik, R. (2024). "Eğitimin Demokratikleşme Sürecine Etkisi" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:1; pp:136-143. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620075>

Arrival: 10 December 2023
Published: 31 January 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Karaman, Türkiye

Demokrasi eğitiminin zorunluluğuna dair pek çok araştırma mevcuttur. Bu çalışmalarda, demokrasinin gerekçeleri çeşitli bulgularla ele alınmaktadır. Sıkça vurgulanan bir durum, demokrasinin yalnızca “ifade edilen bir kavram” olmanın ötesinde, aynı zamanda yaşam boyu süregelen bir kavram, olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesidir.

Öğretmenlerin davranışlarının demokratikliği konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerde, öğrenci odaklı öğretimin demokrasi eğitimine katkı sağlayabileceği vurgulanmaktadır.

Okul yönetimine öğretmenlerin katılımıyla ilgili bir dizi araştırmalar yapılmıştır ve bu katılımın okulun gelişimi için önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır (İlgar, 2000). Öğretmenler ile yöneticiler arasındaki olumlu, yapıcı ve geliştirici ilişkiler, okulun psikolojik ortamını olumlu yönde etkilemektedir. Öğretmenlerin okul yönetimine aktif katkıda bulunması, birçok alanda mümkündür.

Toplumun demokratikleşme sürecine eğitimin etkisi konusunu anlamak, bir dizi değişkenin incelenmesini gerektiren karmaşık bir olgudur. Bu araştırmada, demokratikleşme sürecine etki edebilecek faktörlerden biri olan öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarına odaklanılmış ve bu konuda anket yapılmıştır. Elde edilen veriler, öğretmenlerin demokratik tutumları ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler aracılığıyla eğitimin demokratikleşme sürecine olan etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

DEMOKRASİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Demokratik sistemin başlıca değerlerinden biri, tartışmaların gönüllü ve barışçıl yöntemlerle çözülmesidir. Toplumların yaşamı, fikirlerin ve çıkarların çatışmalarıyla doludur. Ancak demokratik bir sistem, bu çatışmaları kuvvet veya emirle değil, barışçıl yollarla çözme konusunda önemli bir özellik taşımaktadır (Büyükkaragöz, 1989; Büyükkaragöz ve Kesici, 1998). Duman'a (2004) göre “Düşünüş biçimi, bir kültür ve bir hayat tarzı olarak ifade edilen demokrasi, herkesin bir gerçeği olduğu bir düzeni temsil eder. Demokrasi, insanların bir arada nasıl yaşamaları gerektiğiyle ilgili bilişsel ve duyuşsal yaşama dayalı eylemsel bir kavramdır”.

Demokrasi eğitimi, kişilerin demokratik davranışlarını yaşantıları aracılığıyla öğrenmelerini amaçlayan bir süreçtir. Bireylerin insan haklarına duyarlı, bu değerleri içselleştiren, demokrasi prensiplerine ilgili ve aktif bireyler olarak yetişmelerini hedeflemektedir. Dünya genelinde, tarihsel süreç içinde farklı coğrafyalarda demokratikleşme isteği ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de demokratikleşme süreci şu anda devam etmektedir. Ancak halihazırda mevcut demokratik eğitimin yeterli düzeyde olduğunu söylemek oldukça güçtür.

İlk bakışta, “demokratik eğitim” terimi, çoğu insanın demokrasinin temel prensiplerinin öğretilmesini içeren bir kavram olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, okul müfredatlarına demokrasi ve insan haklarıyla ilgili yeni dersler ilave edilerek ve bu dersleri alanların daha demokratik bir tutum geliştirecekleri varsayılmaktadır. Ancak, bu tür çabaların beklenen sonuçlara istenilen düzeyde ulaşamadığı görülmektedir (Şimşek, 2000).

DEMOKRATİK EĞİTİMİN GENEL AMACI

Eğitim faaliyetlerinde öğrenci-öğreten ilişkilerinden, eğitsel etkinliklerin öğrencinin şahsen kıymetine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren bir eğitim biçimidir (Duman, 2004). Bu tanım çerçevesinde, demokratik eğitimin genel amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Büyükkaragöz,1995):

- ✓ Bireyleri sosyal, yaratıcı, aktif ve özgür vatandaşlar olmaları için eğitmek.
- ✓ Herkese açık alternatifleri çeşitli imkanlar sunmak.
- ✓ Objektif ve herkes için erişilebilir olmak.
- ✓ Okul yönetimine katılım ve iş birliğini teşvik etmek.
- ✓ Okul programlarını yeteneklerin geliştirilmesine dayandırmak.
- ✓ Okul programlarını öğrencilerin seçimlerine ve farklı yetenekleri geliştirme alternatiflerine cevap verecek şekilde düzenlemek.
- ✓ Öğretim personeli ve öğrencilere, bireysel öğretim metotlarına ve aktif yöntemlere odaklanmak.
- ✓ Bireyin kendini yönetme ve girişimcilik kapasitesini güçlendirmesine izin vermek.
- ✓ Öğrenci-öğretmen ilişkilerini demokratikleştirmek ve iş birliğini teşvik etmek.

DEMOKRATİK EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER

Eğitim, öğretmenin sosyalleşme sürecinde önemli bir etken olduğu gerçeğiyle şekillenen en önemli ve etkili unsurlardan birisidir. Öğretmen sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bir model figürü olarak da hareket

ettiği için çocuğun sosyalleşme sürecinde somut bir etki yaratarak, bu süreci etkileyen önemli bir faktör oluşturmaktadır.

Özellikle okul içerisinde öğretmenler, çocukların demokrasi kültürünü özümsemelerinde önemli figürlerdir. Bu bağlamda, öğretmenlerin demokratik değerleri öğrencilere aktarması ve demokratik davranışları teşvik etmesi, öğrencilerin sosyal gelişimlerine olumlu bir katkı sağlamaktadır.

Günümüzde öğrencilere kazandırılan bilgi ve becerilerin yanı sıra, bu kazanımların sağlandığı “*ortam*” ve eğitim sürecindeki “*iletişim şekli*” de büyük bir önem taşımaktadır. Demokrasiyi yaşam biçimi olarak benimseyen toplumların bu yaklaşımı okul ortamında da uygulamaları gerekmektedir. Öğrenciyi merkeze almayan, ona göre dizayn edilmeyen bir eğitim ortamında, eğitimin kalitesi istenilen düzeyde sonuçlanmayacaktır. Özetle, öğretmen temelli klasik öğretme anlayışından öğrenen temelli çağdaş öğrenme yaklaşımına geçişte, öğretmenin rolü azalmak yerine artmaktadır.

METODOLOJİ

Demokrasiyi geliştirmeyi amaçlayan ülkelerde öğretmenliğe aday öğrencilerin, bireylerin demokrasiyle ilgili yaklaşımlarından haberdar olunması önem arz etmektedir. Toplumları geliştirip, yönlendirerek onlar arzu edilen hedefe ulaştırmayı ve yönlendirmeyi öğretmen adaylarıyla oluşturmayı amaçlayan eğitim fakültelerinin en mühim sorumluluğu katılımcı davranışlara yer açıp bunu içselleştirmek olmalıdır. Ulaşılan bilgilerin sistem içerisinde kritik rol oynayan öğretmenlerin yükselterek geliştireceği tezi unutulmamalıdır (Bayrak, 1996).

Bu çalışma temel eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin demokratik yaklaşımlarını tespit ederek, evrensel değerlerden uzaklaşan unsurları ortaya çıkarmaktır. Bu unsurları ilgili mercilere göstererek önerilerde bulunmaktadır. Öğretmenliğe bakışımı, usullerini sorgulayıp pedagojik usullere göre yenileyerek, branşların sürekli kendilerini yenileyerek entellektüel bir performansa ulaşmaları istenmektedir. Bu çalışmada Karaman il merkezinde bulunan 10 adet ortaokuldan örneklem olarak öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Milli Eğitim Müdürlüğü temel eğitim bölümünde çalışan bu okullardaki 102 adet öğretmene anket uygulanmıştır.

Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik anket soruları hazırlanarak onlara sorulmuştur. Bu sorular iki aşamadan müteşekkildir. İlk aşamasında kişisel bilgiler, ikinci aşamada ise öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sualler bulunmaktadır. Uygulamalar, tarafımızca gerçekleştirilmiştir. Sorulara başlamadan evvel çalışmayla ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Örneklem grubundan alınan cevapların tarafımızca samimi olduğu kanısına varılmıştır.

Çalışmanın değerlendirilmesinde Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Çalışmanın amaçları çerçevesinde gerekli hesaplamalar yapılarak veriler istatistiksel olarak hazırlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu aşamasında öğretmenlerin kişisel bilgilerinden oluşan bölümler bulunmaktadır. İkinci kısımda ise eğitimcilerin, öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları geliştirmesine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Demokrasi hususundaki öğretmen düşüncelerini ortaya çıkarmayı hedefleyen çalışmamız, cinsiyetlere has tutum ve davranışların varlığını göz ardı etmemek amacıyla sorular yöneltilen katılımcıların dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Görüşülenlerin Cinsiyet Durumları

Cinsiyet Durumu	Sayı	%
Kadın	40	39.2
Erkek	62	61.8
Toplam	102	100,0

Çalışmaya katılan öğretmenlerin %39.2’sini kadınlar, %61.82’sini ise erkekler oluşturmaktadır. Görüşülenlerin eğitim durumları ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Görüşülenlerin Eğitim Durumları

Eğitim Düzeyi	Sayı	%
Lise	-	-
Ön Lisans	3	5.8
Lisans	85	89.3
Yüksek Lisans	11	4.9
Doktora	3	5.8
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına ilişkin verilere göre, %3.8'i ön lisans, %85.3'ü lisans, %11.49'u yüksek lisans, %3.58'i doktora mezunlarıdır. Bu bağlamda, görüşülenlerin eğitim durumlarına göre dağılımına bakıldığında, katılımcıların %85,3'ünün lisans mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin günümüzdeki en iyi idare şekli Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: Öğretmenlerce Günümüzde En İyi İdare Şekli

Yönetim Şekli	Sayı	%
Demokrasi	96	95.5
Teokrasi	4	3.9
Oligarşi	1	0.98
Diğer	1	0.98
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre, %95.5'i bugünkü en iyi yönetim şeklinin demokrasi olduğunu belirlerken, %3.9'u teokrasi, %0.98'i oligarşi, %0.98'i ise diğer yönetim şekillerini daha uygun bulmaktadır. Öğretmelere göre demokrasi algısı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmenlere Göre Demokrasi Algısı

Demokrasi tanımları	Sayı	%
Seçim	16	15.6
İnsan hak ve özgürlükleri	73	72.5
Adalet	6	5.58
Eşitlik	4	3.92
Diğer	3	2.94
Toplam	102	100.0

Tablo 4'e göre, katılımcıların %15.6'sı seçimi önemli bulurken, %72.5'i insan hak ve özgürlüklerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, %5.58'i adaleti, %3.92'si eşitliği, %2.9'u ise başka fikirleri ön planda tutmaktadır. Bir siyasi sistemin içselleştirilmesi ve gelişmesinin, her şeyden önce onun bilinmesiyle mümkün olduğu düşünülmektedir. Tablo 5'te demokrasiyi özümsemenin yeri görülmektedir.

Tablo 5: Öğretmenlerce Demokrasi Eğitiminin Yeri

Demokrasi eğitiminin yeri	Sayı	%
Ailede	50	49.01
Okulda	43	42.15
İletişim araçları vasıtasıyla	3	2.61
Siyasal kurumlardan	2	1.96
Akran grupları	2	1.96
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Tablo 5'e göre, araştırmaya katılan 102 kişinin %49.01'i ailede, %42.15'i okulda, %2.61'i kitle iletişim araçları vasıtasıyla, %1.96'sı siyasi kurumlardan, %1.96'sı akran gruplarından ve %1.96'sı da diğer değişkenlerden demokrasi eğitimi alınabileceğini belirtmiştir. Örneklem grubunun demokratik bireyi açıklamaya ilişkin düşünceleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Örneklem Grubunun Demokratik Birey Algısı

Demokratik birey ifade şekilleri	Sayı	%
Kişilerin haklarına saygılı olandır	30	29.41
Evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir	11	10.78
Bağımsız düşünebilendir	14	13.72
Bireyleri lisan, inanç özelliklerine göre kategorize etmeyendir	23	22.54
Vatandaşlık temel hak ve özgürlüklerine saygılı olandır	4	3.92
Hoşgörülü olandır	2	1.96
Ortak değerlere saygılı davranandır	21	20.58
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin demokratik birey algısı; %29.41'i haklara saygı gösteren, %10.78'i evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyen, %13.72'si bağımsız düşünebilen, %22.54'ü insanları dil, din, özelliklerine gruplamayan, %3.92'si vatandaşlık haklarını bilen, %1.96'sı hoşgörülü olan, %20.58'i ortak değerlere saygılı olan şeklindedir. Ayrıca, %1.96'lık bir oran da öğretmenlerin başka görüşlere sahip olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel hakkındaki görüşleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Demokratikleşmenin ve Demokratik Eğitimin Önündeki Engeller

Engel türleri	Sayı	%
Müfredat programları	24	23.5
Kalabalık sınıflar	3	2.92
Kaynak ve alt yapı eksikliği	31	30.39
Öğretmenin nitelikli olmaması	4	3.92
Okullaşmanın tamamlanmamış olması	3	2.92
Sosyal sınıf farklılıkları	35	34.31
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Tablo 7'deki verilere göre, öğretmenlerin %23.5'i öğretim programlarının engel oluşturduğunu belirtirken, %2.92'si kalabalık sınıfların, %30.39'u kaynak ve alt yapı eksikliğinin, %3.92'si öğretmenlerin yeterli donanıma sahip olmamasının, %2.92'si okullaşmanın tamamlanmamış olmasının, %34.31'i ise sosyal sınıf farklılığına bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlerin öğretim müfredatı kapsamında demokrasi eğitimi verilebilirliğine ilişkin düşünceleri Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Öğretim Programlarının İçeriğindeki Demokrasi Eğitiminin Verilebilirliği

Katılımcı görüşleri	Sayı	%
Evet	20	19.66
Hayır	44	43.13
Kısmen	38	37.25
Toplam	102	100.0

Tablo 8'de müfredat programları çerçevesinde demokrasi eğitiminin gerçekleşmesiyle alakalı görüşlerini incelediğinde müfredat kapsamında demokrasi eğitimi verilebilir diyenlerin oranı %19.6'dır. Verilemez diyenler ise %43.13'tür. "kısmen" diyenlerin oranı %37.25'tir. Tablo 9'da eğitimcilerin okul yönetimine katılabilme oranları görülmektedir.

Tablo 9: Öğretmenlerin Okuldaki Yönetime Katılabilme Oranları

Katılım oranları	Sayı	%
Evet	48	47.1
Hayır	24	23.5
Kısmen	30	29.4
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin %47.1'i okuldaki yönetime katıldıkları, %23.5'inin okul yönetiminin kararlarına katılmadıkları, %29.4'ü okul yönetiminin kararlarında bariz yer aldıkları saptanmıştır. Eğitimciler birçok mevzuda yönetim süreçlerinde aktif rol almaktadır. Öğretmenlerle yöneticiler arasındaki pozitif ilişkiler eğitim ortamını somut olarak etkilemektedir. Özetle öğretmen ile okul idaresi arasındaki ilişkiler olumlu yapıcı ve geliştirici olduğu zaman eğitim kurumunun psikolojik ortamı da pozitif hale gelecektir. Öğretmenlerin pek çok konuda okul yönetimine katkıda bulunması mümkündür (Ilgar, 2000). Okul idaresinde yetkilerin ve karar verme olgusunun tek kaynaktan olması hem okul kültürünü hem de işleyişi zora sokmaktadır (Koroğlu ve Çoban, 2021).

Öğretmenlerin farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamaya ilişkin görüşleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Farklı Görüş ve Düşünceleri Doğal Karşılamaya İlişkin Yaklaşımları

Farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamaya ilişkin görüşleri	Sayı	%
Evet	80	78.4
Hayır	8	7.8
Kısmen	14	13.7
Toplam	102	100.0

Tablo 10'da eğitimcilerin farklı düşünceleri tabii karşılama noktasında dağılımları irdelendiğinde 102 öğretmenden 80(% 78.4)'i karşıt düşünceleri tabii karşıladıkları görülmüştür. 8 (%7.8)'inin farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamadıkları 14(%13.7)'ünün farklı fikirleri kısmen doğal karşıladıkları anlaşılmaktadır. "Bir düşünceyle alakalı kesin kararı vermeden evvel o görüşün lehinde ve aleyhinde konuşulandan kanıt isteme, tutum ve alışkanlığı geliştirme, demokratik toplumun fertlerini yetiştirirken dikkat edilecek önemli husustur. (Şimşek,2000).

Öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı sergiledikleri tutumların dağılımları Tablo 11'de ortaya konmuştur.

Tablo 11: Öğrencilerden Gelen Eleştirilere Karşı Öğretmenlerin Tutumları

Eleştirilere karşı öğretmenlerin tutumları	Sayı	%
Hoşgörülü	54	52.9
Esnek olunmalı	20	19.6
Öneriler sınıfça değerlendirilmeli	18	17.6
Diğer	10	9.8
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı tutumlarına dair dağılımı gösteren Tablo 11’de; öğretmenlerin çoğunluğunun eleştirilere hoşgörülü olduğu (%52.9), esnek oldukları (%19.6) ve önerileri sınıfça değerlendirdikleri (%17.6) görülmektedir. Diğer seçeneğe dahil olan kişilerin oranı ise %9.8’dir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin eleştirilere karşı genellikle olumlu bir tutum sergilediğini ve öğrencilerin görüşlerine açık olduklarını göstermektedir. Tablo 12’de okul ortamında demokrasi kapsamında gerçekleştirilen toplantı, konferans, panel, sempozyum, münazaralar ve grupla çalışmaların dağılımları görülmektedir.

Tablo 12: Demokrasi Konusunda Yapılan Faaliyetlerle İlgili Düşünceler

Katılımcı düşünceleri	Sayı	%
Yapılıyor	14	13.7
Kısmen yapılıyor	30	29.4
Yapılmıyor	58	56.9
Toplam	102	100.0

Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %13.7’si okulda demokrasi anlayışına yönelik toplantı, konferans, panel, sempozyum, münazara gibi faaliyetlerin yapıldığını, %29.4’ü kısmen yapıldığını, %56.9’u okulda demokrasi konusunda herhangi bir çalışmanın yapılmadığını belirtmişlerdir. Tablo 13’te katılımcıların öğretmen-öğrenci ilişkilerini yönetim biçimlerinin dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 13: Okulda Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Yönetme Biçimlerinin Dağılımı

Öğretmen-öğrenci ilişkilerini yönetme metotları	Sayı	%
Öğrencilerle dostluk kurarak	16	15.7
Sınıf motivasyon seviyesini ve sahiplenmeyi artırarak	14	13.7
Öğrencilerle ilişki kurarken farklı hallerde tutarlı olmak	42	41.2
Öğrenci sorumluluğunu artırarak	10	9.8
Öğretim faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu artırarak	16	15.7
Kendi bildiğini yaparak	2	1.96
Diğer	2	1.96
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin öğrenci ilişkilerini yönetme biçimlerine verdikleri cevapların incelenmesi aşağıda verilmiştir.

- ✓ Öğrencilerle dostluk kurarak: %15.7
- ✓ Sınıf motivasyon seviyesini ve sahiplenmeyi artırarak: %13.7
- ✓ Öğrencilerle ilişki kurarken farklı hallerde tutarlı olmak: %41.2
- ✓ Öğrenci sorumluluğunu artırarak: %9.8
- ✓ Öğretim faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu artırarak: %15.7
- ✓ Kendi bildiğini yaparak: %1.96
- ✓ Diğer seçeneği işaretleyen öğretmenlerin oranı: %1.96

Öğretmen-öğrenci ilişkilerini etkileyen en önemli unsur, öğretmenin psikolojik olarak hedeflediği kabul çizgisidir. Eğitimci sınıf içerisinde öğrenci hal ve hareketlerini iki temada ele alır: İlkinde kabul edilebilir öğrenci davranışları ikincisinde olumsuz, kabul edilemez davranışlar. Bu iki kümedeki davranışları, kabul çizgisi birbirinden ayırtmaktadır. Bu çizgi eğitimciden eğitimciye göre değişiklik arz edebilir. Öğretmenin kabul çizgisine etki eden üç önemli unsur bulunmaktadır. Bunlar:

- ✓ Öğretmendeki değişiklikler
- ✓ Öğrencideki değişiklikler
- ✓ Durum ve çevredeki değişikliklerdir (Çelik, 2003).

Öğretmenlerin öğrencilerini düşünen, araştıran, sorgulayan ve mukayese eden bireyler olarak hedeflemek eğitimde demokrasinin temelini oluşturduğu düşünülmektedir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998).

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerini geliştirmeleri için gerekli seminer ve toplantı çalışmalarının dağılımı Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi Konusunda Mesleki Becerilerini Geliştirmeleri İçin Gerekli Seminer-Toplantı Çalışmalarıyla İlgili Düşünceler

Demokrasi eğitimi konusunda seminer toplantı çalışmalarının yapılması	Sayı	%
Hiçbir zaman	22	21.6
Nadiren	40	39.2
Çoğunlukla	20	19.6
Her zaman	20	19.6
Toplam	102	100.0

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki yeteneklerini ileri taşımaları maksadıyla yapılan seminer, toplantı çalışmalarına katılım durumu hakkındaki görüşleri şu şekildedir: %21.6’sı hiçbir zaman, %39.2’si nadiren, %19.6’sı çoğunlukla, %19.6’sı her zaman katılım sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda istekli olduklarını göstermektedir. Ülkede hizmet içi eğitim zorunlu kılınmış olup, bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen seminerler ve toplantılar yoluyla öğretmenlerin mesleki becerilerini geliştirmeleri teşvik edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma demokrasi eğitimi konusunda farkındalığı artırmak ve demokratik değerleri güçlendirmek için önemli adımları içermektedir. Bu çerçevede, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, öğrencilere demokratik değerleri öğretirken etkili stratejiler kullanmaları önemlidir. Ayrıca, demokrasinin sadece sınıf içinde değil, okul genelinde yaşanması ve okul kültürüne entegre edilmesi gereklidir.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%95.5) günümüzde en iyi idare şekli olarak demokrasiyi benimsedikleri görülmüştür. Çalışmaya katılan örneklem grubunun %39.2’si kadın, %61.8’ni erkeklerden oluştuğu; eğitim seviyelerinin ise %89.3 oranında lisans düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %72.5’i demokrasi kavramını insan hak ve özgürlükleri olarak algılamaktadır. Bir siyasi sistemin içselleştirilmesi ve gelişmesinin, her şeyden önce onun bilinmesiyle mümkün olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlere göre demokrasi eğitiminin yeri olarak %49.01 ailede, %42.15 okulda verilebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda demokrasi eğitiminde aile ve okul ön plana çıkmaktadır.

Demokratik bireyi ifade etme oranına bakıldığında kişi haklarına saygılı olma ve bireylerin dil, din, inanç gibi değerlerini kategorize etmeyen olarak ortaya çıktığı saptanmıştır. Eğitimde demokratikleşme sürecinde sosyal sınıf farklılıkları ve kaynak eksikliğinin ise bir engel olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Eğitim çalışanları birçok mevzuda yönetim süreçlerinde aktif rol almalıdır. Öğretmenlerle yöneticiler arasındaki pozitif ilişkiler eğitim ortamını somut olarak etkilediği düşünülmektedir. Öğretmenlerin pek çok konuda okul yönetimine katkıda bulunması mümkündür (İlgar, 2000). Okul idaresinde yetkilerin ve karar verme olgusunun tek kaynaktan olması hem okul kültürünü hem de işleyişini olumsuz yönde etkilemektedir (Köroğlu ve Çoban, 2021). Öğretmenlerle okul idaresi arasındaki ilişkiler olumlu, yapıcı ve geliştirici olduğu zaman eğitim kurumunun psikolojik ortamı da pozitif hale gelecektir. Katılımcı bir yönetim biçimi demokratik bireylerin varlığıyla anlam kazanmaktadır. Demokratik bir eğitimci öğrencileriyle iletişimde, sadece eğitim öğretim çerçevesinde değil, aynı zamanda öğrencilerin kişilik ve özgün birey olarak toplumda yer bulmasına öncülük etmelidir (Touraine, 1994).

Hizmet öncesi eğitimlerde, öğretmenlere demokrasi, insan hakları ve benzeri konularda zorunlu derslerin eklenmesi, öğretmenlerin bu konulardaki bilgi düzeylerini artırabilir. Aynı zamanda, öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması için öğretmenlerin sınıf içinde demokratik uygulamalara daha fazla yer vermeleri önemlidir.

Bu önerilere ek olarak, demokrasi eğitiminin dinamik bir süreç olduğu ve bu sürecin okul, aile ve toplum düzeyinde iş birliği içinde yürütülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ayrıca, demokratik davranışların öğrencilere model olarak gösterilmesi ve öğrencilerin aktif katılımının teşvik edilmesi, demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin daha donanımlı bir öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla yaz ve akşam okulları açma, kurslar ve seminerler düzenleme gibi görevlere sahiptir (Anonim, 2004). Bu çerçevede, Millî Eğitim Bakanlığı’nın eğitim süresi içinde uzmanlar refakatinde hizmet içi eğitim çalışmaları düzenlemesi gerektiği önerilmektedir. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında demokrasi bilinci ve kültürünün öğretmen adaylarına kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Sonuç olarak, bu önerilerin uygulanabilmesi için eğitim kurumlarının ve yöneticilerin demokrasiye olan desteklerini artırmaları ve demokratik bir okul kültürü

oluşturmaları önemlidir. Demokratik bir toplumun temelini oluşturan bireylerin yetişmesinde eğitim sisteminin önemli bir rolü bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Anonim, (2004). *TEBLİĞLER DERGİSİ* (22.04.2004), Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, www.meb.edu.tr.

Bayrak, C., (1996). Öğrencilerin Yönetime Katılmasına İlişkin Bir Model Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2.

Büyükkaragöz, S., (1989). Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Demokratik Tutum ve Davranışları, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu, Konya.

Büyükkaragöz, S.S., Kesici, Ş., (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.

Çelik, V.; (2003). *Sınıf Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Demirbolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(18), 229-244.

Duman, B.; (2004). Öğrenme-Öğretme Sürecindeki Entelektüel Şizofrenizm, *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. Çanakkale.

İlgar, L.; (2000). *Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi*, Betaş Yayınları, İstanbul 2000. *Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)*; Ankara: Resmi Gazete,14574; 24 Haziran 1973

Köroğlu, G., Çoban, Ö. (2021). Öğretmen Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Dağıtımçı Liderlik Rollerinin İncelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 3(1), 19-36.

Özpolat, A., (2010). Bir Toplumsal Değişme Paradigması Olarak Demokrasinin Eğitime Yansımaları: Demokratik Eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(185), 365-381.

Şimşek, A.; (2000). *Sınıfta Demokrasi*, Eğitim Sen Yayınları, Ankara.

Touraine, A., (1997). *Demokrasi Nedir?* (Çev. Olcay Kunal) İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.